

ТВОРЧІ ЗДОБУТКИ ДОСЛІДНИКА

Архип ДАНИЛЮК

Його ім'я добре відоме в наукових колах далеко за межами Волині: знають його як активного збирача і дослідника фольклору, етнографа, літературознавця, музейного працівника.

Народився Олекса Федорович Ошуркевич 1 квітня 1933 року у місті Берестечку. Після закінчення філологічного факультету Львівського державного університету ім. Івана Франка працював три роки у редакціях районних газет, з 1961 року — науковим співробітником Волинського краєзнавчого музею у Луцьку, а з 1966 року — методистом, завідувачем відділу фольклору та етнографії обласного Будинку народної творчості. У 1984 році він повернувся у Волинський краєзнавчий музей, де незабаром став ініціатором створення Відділу етнографії та народних промислів.

Ще студентом О. Ошуркевич брав активну участь у діалектологічних експедиціях Інституту суспільних наук АН УРСР (Львівське відділення). Зібрані фольклорні матеріали були успішно використані для написання дипломної роботи "Народнопісенна творчість Волині".

З 1969 року очолював (на громадських засадах) секцію фольклористики та етнографії при правлінні Волинської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. З його участю регулярно здійснювалися фольклорно-етнографічні експедиції по Волині і Поліссю, зібрані польові матеріали науково систематизувалися. Дійова допомога надавалася у проведенні фонозаписів автентичного пісенно-музичного виконавства для республіканського фольклорного радіоконкурсу "Золоті ключі".

Вибір професії, як бачимо, не був для молодого дослідника випадковою справою. Вихованню поваги і любові до надбань культури спочатку сприяло і родинне середовище, а згодом — і студентське оточення. До того ж був ще й природний потяг до свого, рідного. То ж і присвятив своє життя суспільно-важливій і благородній справі — збиранню, вивченню і популяризації пам'яток матеріальної і духовної культури.

Уже від початку творчої діяльності він багато працює на ниві історичного, літературного краєзнавства, досліджує факти перебування на волинській землі видатних діячів науки, культури, історії, таким чином повертаючи із забуття ряд славних імен. Різні форми роботи — пошукова, збиральницька, дослідницька тісно переплітаються, взаємодіють і, звичайно, міцно спираються на багату джерельну базу.

Свої численні матеріали О. Ошуркевич публікує здебільшого у місцевій періодичній пресі, згодом — у "Літературній Україні", на сторінках журналів "Народна творчість та етнографія", "Пам'ятки України", "Жовтень", "Всесвіт". Суттєвою і, очевидно, вирішальною спонукою до подальшої творчої праці, зокрема фольклорно-етнографічної, стала видана 1970 року книга "Пісні з Волині", у якій вперше було представлено найрізноманітніші зразки пісенно-музичного мистецтва волинського краю.

З великим пієтетом займається Олекса Ошуркевич літературним краєзнавством: простежує життєво творчі шляхи діячів літератури, віднаходить і досліджує джерела окремих літературних творів. Цілком закономірно, що багато уваги приділено видатним постатям — Тарасові Шевченку, Іванові Франку, Лесі Українці, Олені Пчілці (О. П. Косач).

За літературно-краєзнавчою та фольклорно-етнографічною програмою "Слідами Лесі Українки" він готує і видає путівник "Найрідніший рідний край — Волинь" (1991), збірники "Пісні з Колодяжна" (1998), "Родина Косачів і волиняни" (2002), робить у періодичних виданнях серію тематичних науково-пошукових публікацій — "Леся Українка і народна співачка Варвара Дмитрук", "Весняна подорож у Чекну", "У Бережцях над Бутом", "Урочище Нечимле і його господарі" та ін. У цьому ряду, як нам здається, особливо помітною є книжка "Родина Косачів і волиняни", що становить собою зібрання власне "волинських" спогадів і переказів про родину Косачів, поданих через призму селянського світогляду. Ці матеріали є вартісним допов-

ненням до фонду української мемуаристики. Бо ж ідеться в них про ті сліди, що їх лишила ця високоінтелегентна родина у духовному житті краю, пам'яті волинян.

Літературно-краєзнавчі пошуки дали можливість остаточно ідентифікувати "реальних" дійових осіб "Лісової пісні" Лесі Українки — дядька Лева, парубка Лукаша, знайти джерела нарисів "Школа", документально підтвердити факти поїздок письменниці у волинські та поліські села Піддубці, Бережці, Скулин.

О. Ошуркевича цікавлять незвідані й невивчені ще достатньо фольклорно-етнографічні пласти. А тому виникала потреба — багато часу приділяти експедиційно-пошуковій роботі, власне польовим дослідженням, які є надзвичайно актуальними й необхідними на сучасному етапі нівеляційних процесів. Під час польових обстежень місцевої народно-побутової традиції дослідник зафіксує маловідомі або невідомі явища реліктового плану — волочєбні пісні і звичаї, звичаї водіння Куста, типи різдвяних вертепів, лірницьке музичне мистецтво... Так, зокрема, у книжці "Різдвяний вертеп на Волині" (1996) він висвітлює у загальноукраїнському контексті роль Волині у розвитку вертепного мистецтва, досліджує історію, специфіку побутування вертепів — лялькового, "живого", публікує новозаписані тексти різдвяних вистав.

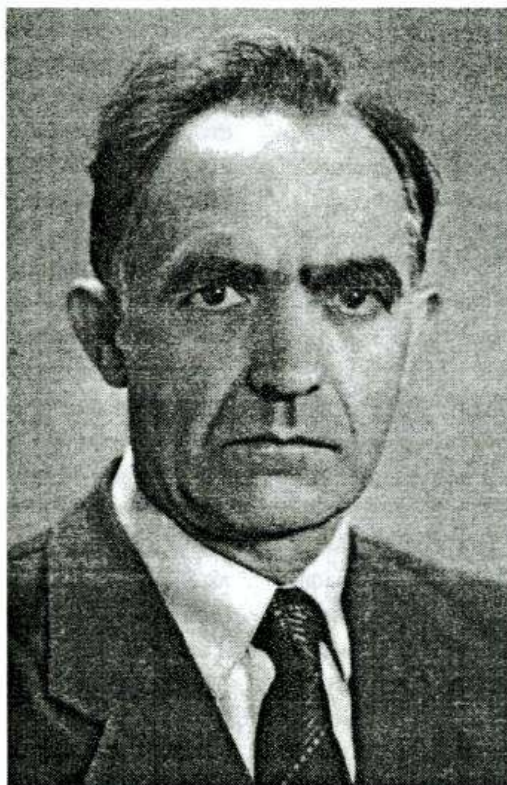
Багато років О. Ошуркевич записує зразки оповідальних видів фольклору. Відповідно прокоментовані, час від часу вони публікуються у різних збірках, періодичних виданнях. Зокрема, побачили світ легенди і перекази, які були записані в околицях Берестечка на Волині і стосуються трагічних подій Берестецької битви 1651 року та вшанування пам'яті полеглих, оповіді з Ковельщини про славетну родину Косачів, про реальні джерела драми-феєрії Лесі Українки "Лісова піс-

ня". У книзі "Чарівне кресало" (1995) представлено зразки казкового епосу Волині і Полісся, записи яких здійснені упорядником від 37 оповідачів — людей з великим життєвим досвідом, незвичайною долею.

Цікавлять Олексу Ошуркевича традиційні народні музичні інструменти, носії-виконавці традиційного музичного мистецтва. У зв'язку з цим він публікує окремою книжечкою дослідження "Затрубили труби" (1993) — про функціонування в регіоні Західного Полісся дерев'яних, рогових пастуших труб, денцевої сопілки, тих інструментів, які ще донедавна були невід'ємними реаліями селянського побуту.

На нашу думку, особливої уваги заслуговує книжка "Лірницькі пісні з Полісся: Матеріали до вивчення лірницької традиції" (2002), видана за рішенням вченої ради Львівської державної музичної Академії ім. М. Лисенка. Вперше за багато років на ниві етнокультурних досліджень з'являється видання, яке репрезентує матеріали унікального музичного явища з усіма його похідними даними — текстами і мелодіями лірницьких пісень, спогадами про лірників і лірництво, словником арготизмів західнополіських сліпців музикантів. І як тут не навести слова відомого музикознавця Климента Квітки, мовлені ним ще 1912 року: "Ліра ще дожидає того дослідника, що врятує її голос од вічного забуття, — так само як дожидають його і народні мелодії скрипки, трістої музики, чарівний голос сопілки, драматичний брязк цимбалів [...]. Дожидають, та чи діждуть? Чи не щезнуть навіки, зоставивши по собі тільки спогад в літературі?"

Не обмежується дослідник-пошуковець сферою діяльності лише у своїх регіонах Волині і Полісся: його дослідницькі дороги неодноразово пролягали в Житомирську, Львівську, Черкаську області. То ж не дивно, що упро-

довж десятиліть творчих пошуків О. Ошуркевич зробив записи понад 6 тисяч українських народних пісень, близько 900 легенд і переказів, 250 казок, майже 1,5 тисячі прислів'їв і приказок. А ще ж на його рахунку — сотні описів традиційних народних свят, обрядів, звичаїв... Різноманітні уснословесні матеріали, зібрані дослідником у різні роки, передавалися для зберігання у фонди Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Львів-

ської державної музичної Академії ім. М. В. Лисенка, Державного архіву Волинської області, Волинського краєзнавчого музею.

Багаторічна діяльність Олекси Ошуркевича по збиранню і дослідженню фольклорно-етнографічних пам'яток відзначена у 1990 році Всеукраїнською премією ім. Павла Чубинського. Як і раніше, так і нині, не меншає коло зацікавлень дослідника — трудівника на ниві народного мистецтва.

The article commemorates folklore and ethnography work of the great researcher Oleksa Oshurkevych. Biographic facts and a detailed study of the scholar's activities are presented, among which are researches on the Kosach family, traditional folk musical instruments, regional ethnography, etc.

ЛИЦАР ЧАРІВНИХ СТРУН (До 90-річчя від дня народження Андрія Бобиря)

Станіслав ДИМЧЕНКО

Минають роки, сторіччя, змінюються звичаї, ідеології, погляди. Та історія зберігає імена, якими пишається наша земля.

Людина, яка не знає свого минулого, не має майбутнього. Ці золоті слова спонукають до дослідження і використання досвіду минулих поколінь, вводять у світ минулого.

Багато імен уже повернуто із забуття. А ще більше, мабуть, чекають щасливої долі щоб доповнити славетну сторінку історії України.

Розповімо про одну з найцікавіших постатей ХХ століття — Андрія Матвійовича Бобиря — досвідченого диригента, видатного знавця кобзарської справи, талановитого і неповторного бандуриста-віртуоза, інтерпретатора українських народних пісень і дум, педагога, автора численних обробок і перекладень музичних творів для бандури, який залишив виразний слід у розвитку кобзарства (8, С. 2).

Прожив він надзвичайно яскраве, творче, сповнене титанічної праці життя. Наслідки його багатогранної діяльності позначилися в активізації роботи класів бандури у консерваторіях, музичних училищах, у створенні професійних та

аматорських капел та ансамблів бандуристів, оркестрів народних інструментів (5).

У статті на основі фактичних матеріалів (вітчизняних рецензій, афіш, спогадів і відгуків сучасників) зроблена спроба відновити широкий спектр надзвичайно плідної педагогічної та диригентської діяльності Андрія Бобиря.

Дитинство Андрія Бобиря минуло в селі Нечипорівка Яготинського району Полтавської губернії (тепер Київської області). В сім'ї ходили перекази про прадіда-січовика, який у сто з гаком років ще співав, граючи на кобзі. Звук бандури почув Андрій в дитинстві від заїжджого кобзаря, це вразило його до глибини душі. Бандуру мав і учитель з їхнього села, отже була можливість навчатися грі на улюбленому інструменті. Незабаром Андрій і сам придбав кобзу, з якою не розлучався ні на день.

Після закінчення семирічної школи в Яготині Андрій Бобир вступив до Київського музично-театрального технікуму (згодом реорганізований у музичне училище) по спеціальності хорове диригування (1931-1937). Потім — навчання в Київській консерваторії (1937-1941,